

potser no fou sempre mer castellanisme; per al mot en castellà i en àrab veg. DCEC I, 137b16ss., iv, 913a 26ss.; *ġāḥar*, però, no és estrictament aràbic sinó pres del persa, on ja el llegim (*gaubār-i nābisūd* 'perla intacta') en el Firdaussi (fi S. x), veg. Saleman-Zukovski, *Persische Grammatik* 1940 (§ 53n.), i Horn, *Grundriss der neupers. Etym.* (p. 211, § 948): amb parentela en pelví i en sànscrit (*gotra*- 'matèria, substància primera').

Ajonjoli, suposo mera errada de lectura per *ajonjoli*, V. DCEC I, 71 (*ajonjoli*)

ALJUB, 'cisterna rústica', de l'àr. *ġubb* 'pou', 'cisterna'. □ 1.ª doc.: S. xiv.

Com a nom del *Cap de l'Aljub*, vora mar i prop de l'extrem Sud de la terra catalana, ja apareix en llistes tributàries de 1315 (*CoDoACA* xxxix, 109; xii, 279). Recollit per la tradició lexicogràfica des dels dicc. de rims de 1372 i de fi del S. xiv (Aversó, 1340.2, que no dóna definició al seu *aljub*, rima única de *cub*, però ha de ser això) i el Nebrija de Busa. També en inventaris i docs., des de 1403, *DAG.* (i *AlcM*). El primer exemple literari el trobarem en JRoig, parlant-nos d'una edificació: «obrà-hi celler, / torre, *aljub*, / prempsa, trull, cup / e nous vexells / ---» (*Spill*, 13525). Des del domini català s'estén aquesta forma per Aragó, on ja apareix *aljub* c. 1250 en el Vidal Mayor, avui pron. *alchub* id. (Borao). Localment apareix avui amb general arrelament a tot el territori balear i valencià i a tota la zona migjornenca i seca del Princ. (terres de l'Ebre, el Camp, Conca de Barberà i Baix Segre). Amb caràcter més esporàdic i aplicacions més aviat translàtiques o secundàries, s'ha usat també més al Nord, fins i tot cap al centre del domini rossellonès, segurament en els Aspres, i allà fins a Corbera de Dalt n'hi ha un testimoni toponímic (*Còrrec de l'èzúp*); una altra rodalia on té arrelament és la zona entre Vic i Mojà: a Castellcir hi ha una bassa que en diuen *al zúp*, en el Sot del *Jub*; també vaig sentir el mot (1935) cap a St. Bartomeu del Grau i algun altre punt d'Osona, i a Muntanyola anomenen un *zup* una «barraqueta i dipòsit on deposaven les aglans sota una capa d'aigua per conservar-les» (1935); altrament l'aplicació a una mena de bassa o safareig es retroba en altres comarques del Principat (descripció en el *CostMancom.* II, s. v. *enjub* i *xub*, des d'on degué passar aquesta grafia suspecta o dolenta al *DFa.*)

Heus aquí les variants locals que tinc registrades jo mateix dins l'àrea pròpia del mot. *Anzúp* a tot l'extrem Migjorn del Princ.: la Pobla de Cérvoles, la de la Granadella, l'Albagés, el Cogul (també *anzupét*), Granyena de les G., *enzúp* a Alcanó i al Lloà (1935-36). *Algúp* a Benicarló i a Castelló, *arjúp* a St. Jordi, Cervera, Peníscola; *algupét* a la Vall d'Uixó i (è) Olocau de Carraixet, *alcúp* a Llíria, *çup* a Benimodo, *arçúp* (molts) a Alzira i (è) a Pedreguer, *azgúp* a Alcanalí i a Alfàs (molts); és notable l'etimològic diminutiu *l'Algubét* a Onil (el mapa de l'IGC 02' × 37'

ho corromp en *Juvel*); i l'ús femení que m'assegura a Llíria la frase «allí hi ha un *alcúp* molt antiga». El mot s'estén fins als parlars xurros: a Alcúdia de Beo hi ha no sols un nom de lloc *L'Abúp* sinó que em parlaven de «un *abúpe* kon un *brimbál*» (o sigui 'una llinda') (1961).

No menys a les illes. A Mallorca vaig limitar-me a anotar *əzúp* a Lorito i *əzúp* a Consell, però sabem que aquella forma s'usa als Llombards (*BDLC* XIII, 15), aquesta a Bunyola (p. 272), *ənzúp* a Binissalem, Biniàmar i Mancor (*BDLC* iv, 273) i Alcover ens parla de «s'Aujub des Lleters, des camí de Manacor, devers una hora lluny de Ciutat» (*BDLC* xvi, 129). PzCabrero dóna *aljub* a Eivissa. A Menorca són vius i rurals tant el nostre mot com *sistèrna* però insisteixen que aquesta és més petita que un *əzúp* (Alaior, 1964), i a Ciutadella vaig veure els dos llocarrons anomenats *ədz ərzúps* i *ədz ərzupéts*; per a la grandària esmentada i les arcaïques formes dels *aujubs* menorquins, veg. el gravat de dos dels d'Alaior i un de Mercadal en el llibre de l'Arxiduc Salvador (II, 311 i 312, que en part reproduïx *AlcM*).

El català amb l'aragonès, i el portuguès, han mantingut en aquest mot la forma *ġubb* amb el vocalisme de l'àrab normal: ja en les *Cantigas* d'Alf. X trobem *aljube* (*Boim. de Filol.* XII, 311); i ací el tenim en el sentit secundari 'masmorra', que existí també en castellà i ja en àrab, i que degué existir també en català: «negrós *aljub* la terra los mostra en ses entranyes», Verdager (*Arl.* VIII, p. 246). Aquest vocalisme és l'únic que registren les fonts lexicogràfiques aràbigues, fins i tot en algun text aràbic de Castella (*ġubb*, i transcrit *alchupe*, en *Leyes de Moros S. XIV y Çunna de Segovia S. XV, MemHiEsp.* v, 427).

En castellà predominà una forma *aljibe*, que suposa una pronúncia **ġibb* vulgar i local en àrab (com a castellà ja es troba *algib* el 1202, *algibe* el 1278); veg. dades i estudi de la història i explicació del mot en el DCEC I, 137. No sembla tractar-se d'una particularitat de pronúncia de l'àrab d'Egipte i Palestina (com digué Neuvonen, 150) ni d'una forma extreta del plural, com suggerí el *D'AcEsp.*, car si bé es troba un plural *ġibáb* en algun lexicògraf clàssic, en hispano-àrab el plural era *aġbáb*, i a Orient està més ben documentat el plural *ġubáb* (que ja usà Ibn Batuta, veg. Dozy, *Suppl.* I, 169a); sinó d'un efecte d'una alternància entre vocals breus (*a > i* i *u > i*) per influència d'un veïnatge consonàntic palatal, del qual aplegàrem exs. Colín (*Rom.* LXIII, 379n.4) i jo mateix, *BDC* xxiv, 18-19 (cf. encara *gipó* = cast. *jubón*).

No descarto, però, que en aquest cas hi ajudés la influència del quasi-sinònim *b'r* 'pou'. En àrab *ġubb* és mot ja clàssic, d'Orient i de pertot, tot i que es tracta d'una arrel de sentit no verbal però arrelada amb diverses aplicacions substantives.

Partint de l'acc. 'masmorra, volta subterrània' es degué crear el terme arquetíctic *ogiva*, com indiquen G. S. Colín (*Rom.* LXIII, 377-81; cf. LXIX, 541-7) i Torres Balbás (*Al-And.* VIII, 455-82; xv, 214-7). En castellà *bóveda de aljibe* «aquella cuyos dos cañones